

CÍRKEV V DĚJINÁCH – HUGO RAHNER A JEHO EKLEZIOLOGIE

VOJTĚCH JANŠTA

ABSTRACT

The Church in History: Hugo Rahner and his Ecclesiology

The paper presents Hugo Rahner, one of the great theologians of the 20th century, from the perspective of ecclesiology, his important area of research. H. Rahner's ecclesiology is shaped by a close relationship with Christ and it passes on varied imagery of the birth of the Church from the side of Christ, of the Church as a continuing reality of Christ, of her dramatic journey through the history in her weakness, of her scandalising visibility and her already victorious joy. This emphasis was eventually expanded in the Patristic symbols of the Church. Rahner's theology is characterised by its strong kerygmatic focus, and it is intertwined with the theology of the Church Fathers that bring topical inspiration for the today's Western Church.

Keywords

Ecclesiology; Hugo Rahner; Kerygmatic theology; Patrology; Christian symbols; Ecclesiastical History

DOI: 10.14712/23563598.2017.4

Hugo Rahner je v současném teologickém povědomí přítomen jen fragmentárně. Pro zasvěcenější badatele je znám především jako význačný patrolog, znalec svatého Ignáce z Loyoly a církevní historik, jenž proslul svými výzkumy o křesťanské antice. Rahnerův¹ odkaz je však mnohem bohatší. Zasaahuje do témat ryze teologických, a to zejména christologických a ekleziologických. Cílem tohoto článku

---

¹ Pokud budeme od této chvíle užívat označení „Rahner“, myslíme tím vždy Hugo Rahnera, nikoli jeho mladšího a známějšího bratra Karla.

bude stručně představit českému čtenáři Rahnerovu ekleziologii s jejími svébytnými a inspirativními důrazy. Při takovém bližším pohledu na jednu z velkých oblastí jeho díla můžeme současně pochopit, jakou teologickou osobností Hugo Rahner byl.

V první části se nejprve krátce seznámíme s životními osudy a tvorbou staršího z Rahnerů. V navazující kapitole si objasníme, jaké místo v jeho rozsáhlém teologickém odkazu zaujímá právě ekleziologie. Tím se nám otevřou dveře k třetí kapitole: k zasvěcenější procházce vlastní autorovou naukou o církvi.

1. Život a dílo Hugo Rahnera²

Hugo Rahner (1900–1968) pocházel z Bádenska, v 19 letech vstoupil k jezuitům a studoval převážně v Innsbrucku, kde byl také promován doktorem teologie. Druhý doktorát z církevních dějin získal na filosofické fakultě v Bonnu. Celý život přednášel v Innsbrucku církevní dějiny a patrologii. Do meziválečného období jeho vědecké dráhy spadá jeho přínos ke kerygmatické teologii: přednášky původně určené pro kněze vyšly v roce 1938 pod názvem *Teologie zvěstování*.

Po zrušení innsbrucké fakulty nacisty⁴ v létě 1938 našli někteří vyhoštění profesori včetně Huga Rahnera útočiště ve švýcarském městečku Sitten-Wallis, kde díky místnímu biskupovi započala v prosinci náhradní výuka. V té době Rahner vstoupil do kruhu „Eranos“, který každoročně v srpnu pořádá ve švýcarské Asconě symposium, na němž se setkávaly osobnosti vědeckého, kulturního, náboženského

---

² Rozsáhlejší Rahnerův životopis se českému čtenáři nabízí v monografii K. H. Neufeld. *Hugo a Karl Rahnerové*. Velehrad – Roma: Refugium 2004. Stručnější pojednání předkládá J. Holdt. *Hugo Rahner. Sein geschichts- und symboltheologisches Denken*. Paderborn: Ferdinand Schöningh 1997, s. 65–73. Portrét Hugo Rahnera jakožto teologa představuje ve svém příspěvku A. Rosenberg. „Hugo Rahner“. In: H. J. Schulz. *Tendenzen der Theologie im zwanzigsten Jahrhundert*. Stuttgart – Berlin – Olten – Freiburg i. B.: Kreuz-Verlag 1966, s. 447–449. Hugo sám shrnul základní charakteristiku své osoby a díla v příspěvku *Hugo Rahner*. In: W. E. Böhm (ed.). *Forscher und Gelehrte*. Stuttgart: Ernst Battenberg Verlag 1966, s. 15n.

³ Eine Theologie der Verkündigung. Zwölf Vorlesungen über kerygmatische Theologie. 2. vyd. Freiburg i. B.: Herder 1939.

⁴ Více k tomu srov. H. Rahner. Die Geschichte eines Jahrhunderts. Zum Jubiläum der Theologischen Fakultät der Universität Innsbruck 1857–1957. *Zeitschrift für katholische Theologie* (dále jen *ZKTh*) 80 (1958), s. 1–65; K. H. Neufeld. „Aufhebung“ und Weiterleben der theologischen Fakultät Innsbruck (1938–1945). Fakten, Reaktionen und Hintergründe während des Zweiten Weltkriegs. *ZKTh* 119 (1997), s. 27–50.

a uměleckého života.⁵ Innsbrucký exulant na nich hovořil o vztahu řecké antiky a křesťanské víry. Hlavními plody tohoto vědeckého nasazení byly dva Rahnerovy spisy: Řecké mýty v křesťanském významu⁶ a knížečka Člověk ve hře⁷.

Po obnově innsbrucké fakulty v roce 1945 byl Hugo Rahner určen za jejího děkana; v letech 1949–1950 navíc zastával funkci rektora univerzity. Poté byl jmenován rektorem mezinárodní kněžské koleje *Canisianum* v Innsbrucku (1950–1956). V roce 1960 byl Hugo Rahner na vrcholu své práce a došel mezinárodního věhlasu⁸: byl předním patrologem, vynikajícím znalcem svatého Ignáce, vyhledávaným přednášejícím, duchovním vůdcem a exercitátorem. K jeho významným dílům z tohoto období je třeba započíst práce, které se zabývají jezuitským zakladatelem.⁹ S touto tematikou také poměrně úzce souvisí Rahnerovy příspěvky k teologii Srdce Páně, hojně sepišované právě v této fázi jeho života. Zde upozorníme pouze na obsáhlý sborník článků rozvíjejících poselství encykliky Pia XII. o Nejsvětějším Srdci Páně *Haurietis aquas*.¹⁰

V té době však starší z Rahnerů začal pociťovat svou osudovou nemoc: Parkinsonovu chorobu. V září roku 1962 už mohl jen s velkou námahou napsat pár slov. V únoru 1964 byl emeritován a stále více byl odkázán na cizí pomoc, i když duševně zůstával svěží. Zemřel 21. prosince 1968 v mnichovské nemocnici a byl pohřben na jezuitském hřbitově v Pullachu. „Jeho nemoc zůstala v humánní podobě a jeho

⁵ Srov. k tomu H. T. Hakl. *Eranos. An Alternative Intellectual History of the Twentieth Century*. London a New York: Routledge 2014; H. Zander. Die „Ergriffenen“ von Ascona. Wissenschaft und Spiritualität im Eranos-Kreis. *Neue Zürcher Zeitung* Nr. 271 (2001), s. 68.

⁶ Griechische Mythen in christlichen Deutung. Zürich: Rhein-Verlag 1945.

⁷ *Der spielende Mensch*. Zürich: Rhein-Verlag 1949.

⁸ V roce 1955 obdržel velký stříbrný čestný znak Rakouské republiky za zásluhy. V roce 1958 byl vyznamenán čestným znakem Tyrolska a hned o rok později převzal kříž za zásluhy v oblasti umění a vědy.

⁹ Ignatius von Loyola und geschichtliche Werden seiner Frömmigkeit. Graz – Salzburg – Wien: Anton Pustet 1947 – česky: Ignác z Loyoly a dějinné pozadí jeho spirituality. Velehrad: Refugium 2012; Ignatius von Loyola. Briefwechsel mit Frauen. Freiburg: Herder 1956; Ignatius von Loyola. Geistliche Briefe. Einsiedeln: Benzinger 1955; H. Rahner – L. von Matt. Ignatius von Loyola. Würzburg: Echter Verlag 1955 – srov. český překlad Ignác z Loyoly. Velehrad: Refugium 2004.

¹⁰ Srov. A. Bea – H. Rahner – H. Rondet – F. Schwendimann (ed.). *Cor Jesu. Commentationes in Litteras Encyclicas PP. Pii XII. „Haurietis aquas“*. I. Pars theologica, II. Pars historica et pastoralis. Roma: Herder 1959.

umírání bylo pokojné. Smrt přijal vědomě s důvěřivou nadějí ve svého Pána, jemuž se snažil sloužit celý život.⁴¹

Navzdory obtížím dokončil starší z Rahnerů v posledních letech života svá velká díla, jimiž církvi odkázal svůj podíl na budování soudobé teologie: sbírku dosud vytvořených prací o jezuitském zakladateli *Ignác z Loyoly jako člověk a teolog*⁴²; sebrané výzkumy o patristické ekleziologii *Symboly církve. Ekleziologie otců*⁴³ a sborník dosavadních studií a proslavů *Západ. Přednášky a články*⁴⁴. Až do svého konce také spolupracoval na patrologických heslech pro *Lexikon pro teologii a církev*⁴⁵.

2. Ekleziologie v rámci díla Hugo Rahnera

Hugo Rahner se svým rozmanitým odkazem vymyká jednoznačnému určení svého vědeckého profilu. Nelze ho prostě a jednoduše označit ani za patrologa, ani za historika či teologa v určité konkrétní specifikaci. Navíc většina jeho knih je souborem článků, příspěvků a přednášek. Původních psaných monografií je minimum. Velká část jeho díla totiž vznikla jako mluvené slovo – nejčastěji jako přednáška či homilie. Hugo tímto směrem profiloval svou tzv. kérygmatickou teologii, kterou propojil s teologií církevních otců.

2.1 Rahner jako kérygmatický teolog a patrolog

Kérygmatická teologie byla nová teologická snaha vyrůstající ze zkušenosti první světové války: katolíci v nejporušenějších oblastech poražených centrálních mocností (v Německu a Rakousku) hledali vitálnější teologii, která by byla více spojená s bezprostředním významem pro lidský život.⁴⁶ Společným zájmem proto bylo učinit Krista centrálním bodem teologie, která by se tak stala bytostně zvěstovatelskou.⁴⁷

⁴¹ K. Rahner. Ein spielender Mensch. Gedenkwort für Hugo Rahner. In: A. P. Kustermann – K. H. Neufeld (ed.). *Gemeinsame Arbeit in brüderlicher Liebe. Hugo und Karl Rahner: Dokumente und Würdigung Ihrer Weggemeinschaft*. Stuttgart: Akademie der Diözese Rottenburg-Stuttgart 1993, s. 75–78 (78).

⁴² Ignatius von Loyola als Mensch und Theologe. Freiburg i. B.: Herder 1964.

⁴³ *Symbole der Kirche. Die Ekklesiologie der Väter*. Salzburg: Otto Müller Verlag 1964.

⁴⁴ *Abendland. Reden und Aufsätze*. Freiburg i. B.: Herder 1966.

⁴⁵ *Lexikon für Theologie und Kirche*. 2. vyd. Freiburg i. Br.: Herder 1957–1965.

⁴⁶ Srov. A. Nichols. *Catholic thought since the Enlightenment: A survey*. Leominster: Gracewing 1998, s. 130.

⁴⁷ Podrobněji viz R. Gibellini, *Teologické směry 20. století*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2011, s. 221–224.

Také Rahner ve své *Teologii zvěstování* usiluje o propojení obsahů víry s důrazem na spásné Boží jednání¹⁸ a s uživotněním, které by mělo být součástí jejich hlásání. Celé dílo provází výrazné christocentrické zaměření.

Tento celoživotní teologický profil u Rahnera vyrůstal ze spojení se světem církevních otců. Jeho „patristický výzkum je vždycky veden dogmatickým zájmem. Chtěl zpřístupnit teologické myšlení otců, aby se mohlo stát plodným pro dnešní chápání víry.“¹⁹ V závěru svého vrcholného životního období označuje za „základní kerygmatickou pravdu, že vyřčené slovo uchvacuje v té míře, v jaké je uchvacován ten, kdo hovoří. Pouze v orlím vzletu srdce se litera mění ve slovo. Toho je teologie církevních otců stále plná. Srdce a slovo, jednání a hlásání patří ve starokřesťanské nauce o kázání nerozlučně dohromady.“²⁰

V tomtéž duchu Rahner koncipuje i své původní psané články – většinou nejsou čistými rozbory vědeckého výzkumu, ale právě jakousi teologickou homilií. Takový přístup k teologii a vědecké práci je nejzákladnějším důvodem, proč nám v Rahnerově díle schází systematické promyšlení a zpracování.

U církevních otců pak starší z Rahnerů našel velmi příznačnou a užitečnou teologii symbolů:

Všude, kde otcové rozvíjejí teologii skrytou v obrazech, odkrýváme bohatství symbolů a pravd oděných v symboly, které mohou oživit naše dnešní dogmatické výpovědi, možná až příliš určované apologetikou a církevním právem.²¹

V jádru Rahnerovy symbolické teologie stojí mysterium vtělení: jakožto propojení božského a lidského, viditelného a neviditelného, tělesného a duchovního v Kristu zakládá možnost přicházet k Bohu skrze náš svět, a proto také vytvářet pravé symboly, které jsou vždycky „smyslovými obrazy duchovních pravd“²². Rahner však jedním de-

¹⁸ Y. Congar považuje za nejzajímavější aspekt programu kerygmatické teologie v podání Jungmanna a Rahnera právě snahu obou autorů pohlížet na „teologii“ znovu v rámci „ekonomie“. Srov. Y. Congar. *Jesus Christus – unser Mittler, unser Herr*. Stuttgart: Schwabenverlag 1967, s. 17.

¹⁹ J. Holdt. *Hugo Rahner*, s. 74.

²⁰ H. Rahner. *Herz und Wort. Mit Texten aus den Schriften der Kirchenväter*. Freiburg i. B.: Erich Wewel Verlag 1960.

²¹ H. Rahner. *Symbole der Kirche*, s. 8.

²² H. Rahner. *Griechische Mythen*, s. 62.

chem dodává, že Kristus se vtělil, aby za nás zemřel: „Vtělení a smrt na kříži patří dohromady.“²³ Bez tohoto dějinného prvku se totiž snadno veškeré symboly stanou pouze jakýmsi vnitřním, mimodějinným poselstvím, které nebere vážně realitu světa, do něhož v Kristu plně vstoupil Bůh. Kříž se tak stává středem dějin spásy, vnitřním tajemstvím stvoření a lidské přirozenosti.²⁴ Toto pojetí kříže Rahner propojuje s jiným biblickým symbolem: Ježíšovým proboděným Srdcem, které z kříže vylévá proudy Ducha do církve a z ní na celé lidstvo. Kromě zájmu o biblické symboly se náš autor obrací rovněž k symbolům, které otcové převzali z pohanského světa Helénů. Bylo to řečové, obrazové a symbolické oděnění, které si křesťanství vybralo z bohaté pokladnice řeckého ducha pro vyjádření svých pravd a dogmatických přesvědčení.²⁵

2.2 Christologické jádro Rahnerova díla

Ačkoli je tedy osoba Krista jednoznačným středem Rahnerovy teologie, autorova christologická reflexe v jeho díle není převažující ani úplná. Největší celistvou christologickou práci vytvořil starší z Rahnerů v dialogu s ignaciánskou látkou pod názvem *K christologii exercicii*²⁶. Podstatnou oblast jeho christologie pak tvoří spisy o Ježíšově Srdci. Stojí jakoby ve stínu jeho slavných a proslulých patrologických kompetencí, přesto je nalzáme v jádru prakticky všech jeho významných teologických okruhů.²⁷ Ústřední symbol – Ježíšův na kříži proboděný bok a z něj vycházející církev a spásné dary Ducha – Rahner rozvíjí ve světle církevních otců v mnoha svých článcích.²⁸ V jiných studiích zachycuje dějinný rozvoj úcty k Srdci Ježíšovu²⁹ a v mnoha úvahách se dotýká spirituality křesťanského srdce, vycházející z úcty

²³ H. Rahner. Prius corde quam corpore. *MKR Communio* 62 (2012), s. 75–94 (78).

²⁴ Srov. H. Rahner. *Griechische Mythen*, s. 60.

²⁵ Srov. tamtéž, s. 136.

²⁶ Zur Christologie der Exerzitien. *Geist und Leben* 35 (1962), 14–38, 115–140.

²⁷ K významu teologie Srdce Páně u Rahnera srov. V. Janšta. Blahoslavenství čistého srdce v teologii a spiritualitě Hugo Rahnera. *MKR Communio* 66–67 (2013), s. 98–121.

²⁸ Např. De Dominici pectoris fonte potavit. *ZKTh* 55 (1931), s. 105–108; Die Kirche aus dem Herzen Jesu. *Korrespondenzblatt des Collegium Canisianum* (dále jen *KCC*) 69 (1934/1935), s. 98–103; Ströme fließen aus seinem Leib. *Zeitschrift für Ascese und Mystik* 18 (1943), s. 141–149; Geburt aus dem Herzen. *Gloria Dei* 4 (1949), s. 89–99.

²⁹ Die Anfänge der Herz-Jesu-Verehrung in der Väterzeit. In: J. Stierli (ed.). *Cor Salvatoris. Wege zur Herz-Jesu-Verehrung*. 2. vyd. Freiburg i. B.: Herder 1956, s. 46–72; Grundzüge einer Geschichte der Herz-Jesu-Verehrung. *Zeitschrift für Ascese und Mystik* 18 (1943), s. 61–83; *Mirabilis progressio*. Gedanken zur Geschichtstheologie der Herz-Jesu-Verehrung. In: Bea et al. *Cor Iesu*, s. 24–58.

k Srdci Páně;⁵⁰ další souvislosti předkládá v dialogu s ignaciánskou spiritualitou.⁵¹

V dialogu se svou kompetencí církevního historika se Rahner zabývá teologií dějin – s využitím církevních otců, zejména sv. Augustina, načrtává *Základní rysy katolické teologie dějin*⁵² v pohybu od ráje přes drama pádu a vykoupení až ke konečnému završení. V širších a rozvedených souvislostech (christocentrismus, vztah jednotlivce a společnosti, role církve aj.) a s kritikou mylných pozic vyhotovil Hugo svůj spisek *Smysl dějin. Osobnost a dějiny*⁵³.

Svébytnou kapitolu Rahnerova myšlenkového světa představují studie týkající se křesťanského humanismu, který innsbrucký jezuita profiluje jako v Kristově vtělení zakotvený, antickým dědictvím obohacený a církevními otci vytvarovaný princip správného ukotvení a růstu člověka. Tuto představu systematicky vysvětluje v proslovu k poválečnému znovuotevření fakulty *Křesťanský humanismus a teologie*⁵⁴; ve dvou řečech pro katolickou vzdělávací činnost v Innsbrucku pod názvem *Humanismus Západu a katolická teologie*⁵⁵ a v přednášce *Existuje křesťanský humanismus?*⁵⁶

2.3 Zdroje a charakteristika Rahnerovy ekleziologie

Hned za tímto christologickým jádrem Rahnerovy tvorby se ke slovu hlásí jeho ekleziologie. S tématem církve pronikáme do druhé největší oblasti Rahnerova teologického zájmu, jíž se věnoval v mnoha pracích po celý svůj badatelský život.⁵⁷ Církev pro něj představuje opravdový teologický a duchovní domov. Ve svých spisech sice nepodává žádnou

⁵⁰ Srov. zejména dvě přednášky kněžím *Immolatus vicit* (Klagenfurt 1955) a *Commo-ri corde* (Klagenfurt 1954); dále např. *Die ausgeschüttete Gnade*. *KCC* 95 (1961), s. 22–24; *Kirchweihe des Herzens*. *KCC* 96 (1961), s. 9–11; *Liebe, die von Herzen kommt*. *Vinzenzbrieft* 175 (Bozen 7. března 1954), s. 38–42.

⁵¹ *Der Geist des hl. Ignatius und die Verehrung des Herzens Jesu*. *KCC* 90 (1956), s. 17–24; *Die Andacht zum hl. Herzen in der ersten Gesellschaft Jesu*. *KCC* 94 (1960), s. 21–26.

⁵² *Grundzüge katholischer Geschichtstheologie*. *Stimmen der Zeit* 140 (1947), s. 408–427.

⁵³ *Sinn der Geschichte. Persönlichkeit und Geschichte*. Kevelaer: Verlag Butzon & Bercker 1964; ve slovenském překladu: *Zmysel dejín – Osobnost a dejiny*. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme 1990.

⁵⁴ *Christlicher Humanismus und Theologie*. *KCC* 79 (1945), s. 74–84.

⁵⁵ *Abendländischer Humanismus und katholische Theologie*. In: H. Rahner. *Abendland*, s. 24–55.

⁵⁶ *Gibt es einen christlichen Humanismus?* In: H. Rahner. *Abendland*, s. 56–58.

⁵⁷ Jungmann potvrzuje, že církev představovaná v symbolizující řeči otců byla od začátku Rahnerovým oblíbeným tématem. Srov. J. A. Jungmann. In memoriam P. Hugo Rahner SJ. *ZKTh* 91 (1969), s. 76–78 (77).

systematickou nauku o církvi, tím více se však věnuje svým oblíbeným tématům. Nejhlubším motivačním zdrojem je i zde bezesporu postava Krista, s nímž se Rahner v církvi setkává v bohatých variacích, ba spíše sama církev je pro něj touto Kristovou přítomností. Nejvýznamnější pramen jeho ekleziologie pak představuje patristická tradice.³⁸ Z diachronního pohledu Rahnerovo dílo výrazně ovlivnily krušné události druhé světové války. Spis *Svoboda západní církve. Dokumenty o církvi a státu v raném křesťanství*³⁹ aktuálně v době válečného útlaku poukazuje na oprávněné sebeurčení církve a na obranu individuální vnitřní svobody a důstojnosti. Zvláště pak sbírka patristických textů *Mater ecclesia. Chvála církve z prvního tisíciletí křesťanské literatury*⁴⁰ odráží kontext válkou pronásledované a utlačované církve, kterou chce proto Rahner nahlížet z pohledu nebes, jejího oslavení a vítězství v Kristu. Tento spis umocnil Rahnerův ekleziologický důraz na církev trpící a v cíli vítěznou.

3. Hlavní ekleziologická témata Huga Rahnera

Samotnou Rahnerovu ekleziologii představíme podle následujících témat: Pro Huga Rahnera je církev především tou, která se zrodila z probodeného Kristova boku, a tak právě sem bude směřovat naše první ekleziologické ohlédnutí. I proto vidí innsbrucký profesor církev velmi úzce svázanou se skutečností Krista – církev jako pokračující Kristus je vůdčí Rahnerovou ekleziologickou koncepcí, jíž budeme věnovat druhou podkapitolu. Nebyl by to náš věhlasný patrolog, kdyby tuto Kristovu přítomnost v církvi nenahlížel v obrazech a symbolech církevních otců, jak pochopíme v dalším oddílu. Autorův pohled na církev pak doplní perspektiva dějin, z níž na základě Rahnerovy historicko-teologické syntézy znovu pohlédneme na Ježíšovu přítomnost v církvi, tentokrát objevenou a osvědčenou v dramatu světových dějin a v dějinách Západu.

---

³⁸ Již jsme představili jeho nejobsáhlejší sbírky *Symbolsy církve a Řecké mýty v křesťanském významu*. Kromě toho vyhotovil spoustu dalších studií a článků, z nichž budeme čerpat v následující kapitole.

³⁹ *Abendländische Kirchenfreiheit. Dokumente über Kirche und Staat im frühen Christentum*. V druhém, rozšířeném vydání vyšel tento spis pod názvem *Kirche und Staat im frühen Christentum. Dokumente aus acht Jahrhunderten und ihre Deutung*. München: Kösel-Verlag 1961.

⁴⁰ *Mater ecclesia. Lobpreis der Kirche aus dem ersten Jahrtausend christlicher Literatur*. Einsiedeln: Benziger 1944.

3.1 Církev ze Srdce Kristova

Starší z Rahnerů s velkým zájmem sleduje častý obraz církevních otců, kteří v probodeném Srdci Spasitele spatřují naplnění obrazu stvoření ženy z Adamova žebra: z otevřeného boku Krista jako nového Adama, který upadl do spánku smrti, vychází duchovní Eva – církev, jež se tak rodí přímo z Ježíšova Srdce, z vody a krve, tzn. z utrpení Bohočlověka a z posvátné koupele křtu (srov. Ef 5,25).⁴¹ Tato nová Eva je budovaná a živěna Duchem, jenž prýští jako živá voda z nitra Ukřižovaného a ve křtu zaplavuje nitro všech věřících. Tak je církev v úvahách otců přirovnávána k ráji, protože z těla Spasitele do ní tryskají – podobně jako v počátečním ráji – čtyři proudy vod (srov. Gn 2,10), které zaplavují celou zemi: to jsou čtyři evangelia, jimiž je Kristova zvěst hlásána po celém světě.⁴²

Zde je patrné úzké sepětí christologie a ekleziologie, a to v samém středu dějin spásy, ve velikonočním tajemství. Proto innsbrucký jezuita prohlašuje, že když milujeme církev, milujeme Srdce Páně a že nejkrásnější způsob, jak milovat Ježíšovo Srdce, je milovat církev.⁴³ Celé dějiny spásy staletí, které nazýváme církví, pro Rahnera vyvěrají z poraněného Srdce Ježíšova. Církev je vždycky, také dnes, zrozena na kříži; je to církev, která vyšla z roztrženého Srdce.⁴⁴ Církev je nejsvětějším darem Ježíšova Srdce a jako taková nás stále odkazuje na „... pramen živé vody, který prýští ze Srdce Páně a v síle svátostí vytváří církev, matku živých z nebeského Adama, nevěstu Kristovu, která svým dětem stále znovu zprostředkovává z ženichova Srdce prameny odpuštění, milosti a vnitřní útěchy a nakonec nebeského patření.“⁴⁵

Toto poselství je jakýmsi počátkem Rahnerovy ekleziologie a pro nás ozřejměním jeho hlubokého zanícení, s nímž o tématu církve bádá a píše.⁴⁶ Odtud získává svou sílu stěžejní aspekt Rahnerova chápání

⁴¹ Tento výklad nacházíme v H. Rahner. *Mater ecclesiae*, s. 17n, a také v jeho následujících člancích: Die Anfänge der Herz-Jesu-Verehrung in der Väterzeit; Die Kirche aus dem Herzen Jesu; Geburt aus dem Herzen; Die freie und reine Kirche. *KCC* 84 (1950), s. 67–71; Nur aus der Geburt des Herzens. *Der christlicher Sonntag* 3 (1951), s. 405n.

⁴² Srov. Rahnerovu studii *Flumina de ventre Christi*. In: H. Rahner. *Symbole der Kirche*, s. 177–235 (208. 219. 230).

⁴³ Srov. H. Rahner. Die ausgeschüttete Gnade. *Der christlicher Sonntag* 13 (1961), s. 182.

⁴⁴ Srov. H. Rahner. *Immolatus vicit*, s. 5.

⁴⁵ H. Rahner. *Mirabilis progressio*, s. 54.

⁴⁶ Podle Sausera je možno Rahnera nazvat člověkem *theologia cordis* mimo jiné proto, že ve svém exegeticko-dějinném výzkumu patristického výkladu Jan 7,37n ukázal, jak patristická teologie o církvi oslavovala a uctívala otevřený bok Krista na kříži jako pramen života a místo zrodu církve. Srov. E. Sausser. *Inkarnation und Kirche*. Hugo

církyve, s nímž stále pracuje a mnohonásobně jej rozvíjí: protože se církev zrodila z Kristova boku, protože vyšla z rány v boku Ukřižovaného, je pokračováním Krista, je pokračovatelkou *caro Christi* v dějinách.⁴⁷

3.2 Církev jako pokračovatelka Krista

To ovšem neznamená, že by Rahner církev nahlížel pouze z perspektivy kříže. Podle něj je církev rozvinutím „základního tajemství teologie, mysteria vtělení Boha“⁴⁸.

3.2.1 Církev jako pokračující skutečnost vtělení

Starší z Rahnerů vidí v církvi Krista přítomného pro všechny časy. Prohlašuje, že „milujeme církev, protože jinak Krista milovat nemůžeme“⁴⁹. Ona je podle jeho slov „nadále žijící skutečnost Krista“⁵⁰, „pokračováním vtělení Boha“⁵¹, „pokračováním věčného, z úst Otcových vycházejícího Logos“⁵², „pokračováním boholidského života a údělu Krista“⁵³. Proto už neexistuje neohraňovaný prostor duchovnosti: Duch směřuje k tělu, duchovní zanícení k církvi. Církev je souhrnem všeho viditelného, od Písma až po rozum; duch je vnitřní, bezprostřední spojení duše se silou shůry. Mystika a rozum, duch a církev patří dohromady, ale vždy tak, že duch se nechává ohraničit rozměrem viditelného.⁵⁴ Innsbrucký profesor proto církev nazývá velkou svátostí, viditelným znamením, jež v sobě ukrývá a vyjevuje neviditelné obdarování.⁵⁵ Po vzoru Vtěleného je tedy potřeba i na církvi všechno lidské vidět a chápat v jeho nesmíšené a nerozdělené jednotě s tím, co je božské.⁵⁶

Na tomto základě Hugo vysvětluje apoštolské poslání: i zde se božské odehrává skrze lidské, proto existuje taková rozličnost údů, struktur, viditelného těla církve v lidsky utvářených dogmatech, v koncilech

---

Rahner und ein Neuansatz in der nachkonziliaren Ekklesiologie. *Trierer Theologische Zeitschrift* 78 (1969), s. 110–114 (110).

⁴⁷ Srov. H. Rahner. Leo der Große, der Papst des Konzils. In: *Das Konzil von Chalkedon 1*. Würzburg: Echter-Verlag 1951, s. 323–339 (338).

⁴⁸ H. Rahner. *Christlicher Humanismus und Theologie*, s. 83n.

⁴⁹ H. Rahner. *Eine Theologie*, s. 124.

⁵⁰ Tamtéž, s. 110.

⁵¹ H. Rahner. *Griechische Mythen*, s. 34.

⁵² H. Rahner. *Eine Theologie*, s. 116n.

⁵³ H. Rahner. *Symbole der Kirche*, s. 97. 351.

⁵⁴ Srov. H. Rahner. Geist und Kirche. Ein Kapitel aus der Theologie des hl. Ignatius von Loyola. *Geist und Leben* 31 (1958), s. 115–131 (118n).

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 131.

⁵⁶ Srov. H. Rahner. Die Kirche zur Zeit der Apostel und Martyrer. In: *Christlicher Sonntag* 5 (1953), s. 394.

a teologii, v hierarchii, neomylnosti a učitelském primátu.⁵⁷ Kristus od té doby, co zbudoval církev na Petrovi a jeho nástupcích, dospívá k svému cíli právě pomocí takto utvořených lidských prvků; jeho nebeské ustanovení se realizuje v pozemských dějinách.⁵⁸ Církev „je v růstu svých dějin viditelně uskutečňovanou neviditelností“⁵⁹.

V takovém pojetí církve nachází svůj kořen i církevní poslušnost. Podle Rahnera se jedná o Kristem formované vtělování duchovního nadšení. Duch mé niternosti a Duch hierarchické církve je v důsledku jeden a týž. Já se tedy mohu mýlit a musím své směřování stále poměřovat církví; na druhou stranu nelze klást Duchu hranice, nelze jej uzavřít do předpřipravené nádoby toho, co zde už bylo nebo co se osvědčilo – církev potřebuje niternost Ducha. A tak jsou tyto dva póly vždy v napětí.⁶⁰

3.2.2 Církev jako pokračující skutečnost kříže a oslavení

Jestliže církev ve svých dějinách stále hlouběji prožívá Ježíšův příběh pro všechny své členy až do konce časů, pak i zde budou vrcholem pašijové události: církev je „Paní, protože se na ní dokonává životní úděl Pána“⁶¹. Ona jde v tomto světě ve stopách pozemského života Ježíše Krista, který prokázal božskou sílu v lidské slabosti (srov. 1 Kor 1,25–31; 2 Kor 12,10). Církev není jen *corpus mysticum*, je rovněž *corpus humilitatis*.⁶² Pokud nechce být církev synagogou, musí s Ježíšem zakoušet nejprve pozemské utrpení. Opět zde stojí v popředí skutečnost kříže: v církvi, která umírá, se vyjevuje nový život, ve slabosti síla, v pohrdání sláva.⁶³ Všechno veliké, co církev ve všech staletích koná

⁵⁷ Srov. H. Rahner. *Eine Theologie* s. 121. Papežská služba je podle Rahnera vystupňováním viditelnosti až na nejvyšší míru, takže je možné ukázat na jednu jedinou osobu jakožto záruku čistoty Božího slova. Tito jedinci s veškerou svou osobní omylností, omezeností a často i hříšností jsou opravdoví zástupci Krista, jsou pokračující viditelností Bohočlověka – i když výlučně v oněch funkcích, jež slouží uchování a dalšímu osvědčování Božího slova. Tamtéž, s. 117n.

⁵⁸ Srov. H. Rahner. *Der gläubige Christ und die Papstwahl. Ein Wort zu den verschiedenen Mutmaßungen über die Person des neuen Papstes. Der Volksbote* 58, Nr. 43 (1958), s. 1.

⁵⁹ H. Rahner. *Ignatius von Loyola und die asketische Tradition der Kirchenväter. Zeitschrift für Ascese und Mystik* 17 (1942), s. 61–77 (64).

⁶⁰ Srov. H. Rahner. *Geist und Kirche*, s. 122n. „Duch nabádá k poslušnosti, mystika k věrnosti Římu, niternost sebevětšího odhodlání ke službě dostává směr a míru skrze vůli náměstka Kristova.“ Týž. *Ignác z Loyoly a dějinné pozadí jeho spirituality*, s. 80.

⁶¹ H. Rahner. *Mater ecclesia*, s. 13.

⁶² Srov. H. Rahner. *Eine Theologie*, s. 110.

⁶³ Srov. H. Rahner. *Himmelfahrt der Kirche*. Freiburg i. B.: Herder 1961, s. 14, 17.

a trpí, je vpravdě zrození z probodeného Srdce: to je základní zákon dějin církve.⁶⁴ Ona na sobě stále nese ránu Srdce svého Mistra. Ona roste z krve svých mučedníků, žije z denního sebezřeknutí svých světců, spodobuje se se svým Pánem v pokoření své pozemsky neprozářené existence.⁶⁵ Rahner spojuje tuto krušnou cestu církve s putováním učedníků do Emauz:

To platí také pro tajemství církve. Vede se jí jako Pánu: on v oběti zvítězil, v lámání chleba rozněcuje radost, ve svém usmrčení vypudil knížete tohoto světa. Proto jej a jeho církev poznáváme pouze v lámání chleba, v lámání svého věřícího srdce. A na jeho rozlámané církvi chápeme s tichým nadšením vyzkoušené, vytrpěné, zklamané a moudré víry: zde je Pán. Zde je jeho církev, ta svatá, katolická. Tehdy zahoří také naše srdce.⁶⁶

A tak jedině církvev, která s Kristem prošla ponížením smrti, má také účast na jeho vítězném zmrtvýchvstání.⁶⁷ Tento nebeský pohled na církev v jejím oslavení přiváděl Rahnera k vnímání církve jako Božího království na této zemi⁶⁸, jako „domu plného slávy, daleko za všemi zeměmi tohoto pozemského světa“⁶⁹. Tato poněkud přímočará identifikace církve a Božího království⁷⁰ nás nemusí překvapit, protože Rahner, jak ještě uvidíme, s oblibou nahlíží na církev z její cílové perspektivy.

⁶⁴ Srov. H. Rahner. *Geburt aus dem Herzen*, s. 95. Srdce církve se spodobuje s rozloženým srdcem svého Mistra a v samém středu pozemské církve se tyčí kříž. Srov. Týž. *Der Geist des hl. Ignatius und die Verehrung des Herzens Jesu*, s. 20.

⁶⁵ Srov. H. Rahner. *Qui corde fundis gratiam*. *KCC* 85 (1951), s. 1–6 (4).

⁶⁶ H. Rahner. *Die Kirche. Gottes Kraft in menschlicher Schwäche*. Freiburg i. B.: Herder 1957, s. 16.

⁶⁷ „Obtížená a lopotící se církev může své aleluja zpívat pouze v slzách.“ H. Rahner. *Die Erlösten. Der große Entschluß* (duben 1953), s. 197n (198).

⁶⁸ Srov. H. Rahner. *Die Kirche zur Zeit der Apostel und Martyrer*, s. 394; Týž. *Oportet. Über den Eifer des Priesters für die Missionen*. *KCC* 86 (1952), s. 77–85 (80). Církev je Kristovým královstvím a v ní se uskutečňují všechna další tajemství společně, je viditelné království Kristovo – srov. Týž. *Ignác z Loyoly a dějinné pozadí jeho spirituality*, s. 54; srov. také Týž. *Das ritterliche Menschenbild und der moderne junge Christ*. In: H. Rahner. *Abendland*, s. 146–169 (166).

⁶⁹ H. Rahner. *Die Kirche. Gottes Kraft in menschlicher Schwäche*, s. 5.

⁷⁰ „Putující církev je tudíž Boží království již přítomné v tajemství, a zatímco roste, vzpíná se k naplněnému Božímu království.“ Mezinárodní teologická komise. *Vybraná témata z eklesiologie*. In: *Dokumenty MTK věnované eklesiologii a svátostem do roku 1995 a dokument PBK Jednota a rozličnost v církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2011, s. 133–186 (185).

3.2.3 *Církev jako pokračující vylití Ducha*

Rahner si je vědom důležitého pneumatického rozměru ekleziologie:

Způsob, jakým přechází božský život z hypostatické unie na lidstvo, je vystižen druhým vycházením v Bohu, vydechováním Ducha; je to dětství v lásce, zrození z Ducha, shromáždění všech lidí v církvi, která žije z Ducha a v Duchu, je to stále pokračující oslavení a produchovnění lidstva v síle ‚duchovního‘ života až ke vzkříšení těla, které bude duchovní, a proto překrásné (srov. 1 Kor 15,42nn). Církev, milost a blažené patření na Boha, to jsou účinky Ducha.⁷¹

Proto, pokračuje Rahner, se Kristus stává dárce Ducha ve svém oslavení skrze kříž: právě tam ze svého probodeného boku nechává vytrysknout pramen živé vody, jímž je Duch svatý, kterého jako oslavený a vyvýšený Mesiáš rozlévá (skrze křest) do církve, aby ji budoval jako své tělo. Církev je tak duchovním životem na zemi, pokračováním vykoupění v Kristu, „oslavením“ výkupné smrti Bohočlověka, který se obětoval v Duchu svatém.⁷² Zákonem jejího života je mystické pokračování života Ježíšova, života Ducha, který vyšel ze smrti.⁷³ A tak, uzavírá Rahner, je zrození církve založeno ve vtělení, předjímáno ve zrození z probodeného boku Vykupitele a konečně v den Letnic zjeveno lidstvu při epifanii Ducha svatého.⁷⁴

3.2.4 *Problém identifikace Krista a církve*

Zastavme se nyní u Rahnerova ekleziologického leitmotivu, kterým je církev jako pokračující skutečnost Krista. Tento koncept, který od dob J. A. Möhlera⁷⁵ až do Druhého vatikánského koncilu v církvi

⁷¹ H. Rahner. *Eine Theologie*, s. 66.

⁷² Srov. tamtéž, s. 68–72, 76.

⁷³ Srov. H. Rahner. *Symbole der Kirche*, s. 140. Srov. také Týž. *Mater ecclesia*, s. 15, 22–23, 31–32.

⁷⁴ Srov. H. Rahner. *Eine Theologie*, s. 78.

⁷⁵ Podle tohoto tübingského teologa 1. poloviny 19. století je „církev Božím Synem, ustavičně se zjevujícím mezi lidmi v lidské podobě, stále se obnovujícím, věčně se zmlazujícím, jeho neustávajícím [andauernd] vtělením, je tělem Kristovým, jak Písmo označuje společenství věřících.“ Tato „jedna z nejslavnějších Möhlerových vět“ sleduje a vyjadřuje dynamiku viditelné podoby církve, založené ve vtělení, utvářené v dějinách a vedené Duchem, takže církev nebude nikdy odlučitelná od vtěleného Slova. Uvedené citace a komentář srov. P. Brož. *Kristus, Duch a jednota církve v dějinách. Ekleziologie J. A. Möhlera*. Praha: Karolinum 2011, s. 277n, 309. Kasper konstatuje, že tato výpověď v jeho díle *Symbolik* je často kritizována jako zásadní nepochopení církve a jako entuziastické zrušení rozdílu mezi Kristem a církví. Möhler však

zdomácněl, není teologicky vzato bez problémů. Chápe-li se církev jako přítomný a nadále působící Kristus, snadno se pak v ekleziologii na místo subjektu Krista postaví subjekt církve, čímž se nepřípustně identifikuje Kristus a církev a hrozí jejich vzájemné smíšení, které by mohlo vést ke glorifikaci či absolutizaci církve samotné a k zastínění jejího poslání vůči Kristu. Obzvláště v období koncilu byl tento koncept kritizován právě kvůli nebezpečí imunizace církevní hierarchie, kterou by tak bylo lze ospravedlnovat jako přímé pokračování Krista v dějinách.⁷⁶ Je nutné mít na zřeteli, že církev se od Krista odvozuje, jemu je podřízená a k němu zaměřená.⁷⁷ Právě dějinný aspekt církve jako společenství dosud putující do eschatologické plnosti nám velí být v identifikaci Krista a církve opatrní a ostražití.⁷⁸ Je pravda, že tu a tam lze v Hugových vyjádřeních vysledovat tendenci hypostatizovat církev, čímž se opomíjí její ustavičné svízelné hledání a kráčení.⁷⁹ Uvedené Rahnerovy formulace však církev nestavějí na piedestal, který by zastíňoval nebo nahrazoval Krista; naopak on je zde ten hlavní a jediný, který v církvi žije, je přítomen a působí. Právě toto Pánovo úzké sepětí s církví „neruší podřízenost církve Kristu, ale předpokládá ji“⁸⁰. Zde je ovšem nutno připojit důležité vysvětlující biblické obrazy: církev jako Kristovo tělo a církev jako Kristova snoubenka.

3.2.5 Církev jako Kristovo tělo

Rahner ukotvuje biblický obraz církve jako Kristova těla, jíž on je hlavou⁸¹, v trinitární perspektivě dějin spásy: „Logos, který spolu s Ot-

---

sám tvrdil, že tato výpověď platí jen v určitém smyslu, a na jiném místě téhož díla velmi dobře zachovává protipozici Krista a církve ve smyslu pravzoru a zobrazení. Srov. W. Kasper. Johann Adam Möhler – Wegbereiter des modernen Katholizismus. *IKZ Communio* 17 (1988), s. 435–443 (438).

⁷⁶ Srov. W. Kasper. *Die Kirche Jesu Christi*. Freiburg i. B.: Herder 2008, s. 67; M. Kehl. *Die Kirche. Eine katholische Ekklesiologie*. Würzburg: Echter Verlag 1992, s. 79–81, 88.

⁷⁷ Srov. J. Ratzinger. *Církev jako společenství*. Praha: Zvon 1994, s. 25.

⁷⁸ „Jestliže totiž z určitého hlediska tajemství Krista jakožto hlavy, pojmávané jako tajemství univerzálně zahrnující a rekapitulující ‚celého Krista‘ (*Christus totus*), v sobě ‚obsahuje‘ a uzavírá tajemství církve, pak z jiného hlediska platí, že Kristovo tajemství se úplně a prostě neidentifikuje s tajemstvím církve, jíž se musí přisuzovat eschatologický charakter. Kontinuita mezi Ježíšem Kristem a církví tudíž není přímá, nýbrž ‚zprostředkovaná‘ a zajišťovaná Duchem svatým.“ Mezinárodní teologická komise. *Výbraná témata z ekklesiologie*, s. 145n.

⁷⁹ Srov. A. R. Batlogg. Hugo Rahner als Mensch und Theologe. *Stimmen der Zeit* 218 (2000), s. 517–530 (529).

⁸⁰ H. de Lubac. *Meditace o církvi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2010, s. 254.

⁸¹ K označení Krista jako hlavy církve srov. H. Rahner. *Himmelfahrt der Kirche*, s. 11, 20.

cem vydechuje Ducha, jako vtělený vylévá tohoto Ducha, aby všechno přivedl zpět k Otci.⁸² Toto vycházení a návrat trojičního života, který je plný Ducha, pak zde utváří viditelné tělo, zapuštěné do času a dějin, tělo Kristovo, zrozené z Panny, tělo Kristovo čili církev, jež putuje dějinami a směřuje domů k Otci.⁸³ Všechny údy lidské rodiny pocházející z Adama, které se znovuzrodily z vody a z Ducha svatého, tvoří mystické tělo Kristovo: „I my, i když je nás mnoho, jsme jedním tělem v Kristu“ (Řím 12,5). To není v očích Rahnera žádná zavádějící identifikace mezi Kristem a křesťany, v níž by se rozplynula jedinečnost věřícího. Je to mystická jednota v Kristu, která spojuje věřící. Starší z Rahnerů uzavírá, že církev v tomto přesně opisném smyslu rozhodně smíme nazývat celým a plným tělem Kristovým: je prostě „mystickým Kristem“.⁸⁴

Toto vysvětlení však ještě není úplné. Rahner sám nás obrací k eschatologické perspektivě: oslavení církve na konci časů. Církev je zde vskutku jako přeměna poníženého Kristova těla k jeho slavné konečné podobě, přeměna *corpus humilitatis* v *corpus gloriae*.⁸⁵ Tento růst Kristova těla se podle našeho autora uskutečňuje ve svátostech církve. Právě v nich Kristus své tělo přivádí k oné kráse, v níž se brzy zjeví světu.⁸⁶ Patrné je to zvláště na eucharistii: vtělení a smrt na kříži se sjednotily pod závojem svátostí, protože v umírání eucharistické oběti se v denním znovuzrození buduje Kristovo tělo.⁸⁷ Ježíš, který se dává v eucharistii, přetváří každého přijímajícího ke své podobě, a tím všechny sjednocuje do jednoho existenciálního společenství. A tak „svátost eucharistického chleba představuje a působí jednotu věřících, kteří tvoří jedno tělo v Kristu (srov. 1 Kor 10,17)“⁸⁸.

⁸² H. Rahner. *Eine Theologie*, s. 78.

⁸³ Srov. tamtéž, s. 89.

⁸⁴ Srov. H. Rahner. *Maria a církev*. Velehrad: Refugium 1996, s. 31. Výraz „mystický Kristus“ užívá Rahner např. v člancích: *Maria – Inbegriff der Kirche. Virgo Mater* 21 (1951), s. 4–7 (6n); *Die Kirche. Gottes Kraft in menschlicher Schwäche*, s. 6.

⁸⁵ Srov. H. Rahner. *Eine Theologie*, s. 175.

⁸⁶ Srov. H. Rahner. *Himmelfahrt der Kirche*, s. 23.

⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 6. „Mystické tělo Kristovo je živeno svátostí jeho reálného těla a roste k onomu proměnění, jež je už nyní dáno Matce.“ H. Rahner. *Mariens Himmelfahrt und das Priestertum*. Innsbruck: Felizian Rauch 1951, s. 9.

⁸⁸ Jan Pavel II. Encyklika o eucharistii a jejím vztahu k církvi *Ecclesia de eucharistia*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2003, č. 21.

3.2.6 *Církev jako Kristova snoubenka*

Innsbrucký patrolog hovoří o svatebním sjednocení Krista s církví, které odkazuje na tajemné sjednocení lidské přirozenosti s osobou Logos.⁸⁹ Církev zde existuje v tom pravém významu dříve než všichni věřící, protože je dána vtělením: „Kristus je muž, lidská přirozenost je žena: a nyní mezi nimi začíná podivuhodná hra lásky, díky níž je žena utvářena, opatrována a vykoupena, aby z ní vzešla nevěsta, která se nazývá: *ecclesia sancta*.“⁹⁰ Toto svatební sjednocení započalo v lůně Panny, v oné tajemné skrytosti, kde má svůj původ svatební jednota mezi Bohem a člověkem.⁹¹ Církev je tak nevěsta a matka živých. Skrže naše účastenství v církvi – Kristově nevěstě jsme my sami ve svatební lásce zasvěcení Bohu.⁹²

Vracíme se tedy k počátku naší úvahy: Kristus a církev vytvářejí nerozlučným poutem snoubenecké lásky jedno tělo, přičemž stále zůstává zřejmé, že se navzájem nepohlcují ani neruší či nenahrazují. Tak je ospravedlněno Hugovo pojetí církve jako pokračující skutečnosti Krista. Proto může být jedinečný a nerozdmělnitelný *solus Christus* nahlížen ve správném uspořádání *totus Christus, caput et membra*.⁹³ Tím se neruší jedinečnost, prvenství a nadřazenost Ježíše Krista, stejně jako se nerelativizuje nezbytnost církve pro spojení s Kristem.

3.2.7 *Církev jako eschatologické vítězství Ducha*

Na cestě v Hugových ekzeziologických stopách jsme už vícekrát narazili na onen eschatologický výhled. V tomto pneumatologickém nazření, přemýšlí starší z Rahnerů, je nakonec zcela zřejmé, že církev patří k posledním věcem člověka: je velkým světovým dramatem zduchovňování, které je bojem mezi tmou a světlem v tomto posledním čase, jenž vítězně ústí do věčného života.⁹⁴ Tím také církev nachází své pravé místo v obtížích a výzvách doby. Veškerým nutným sociálním snahám ona dává vnitřní smysl, jímž je cíl, eschaton našeho zjevení.⁹⁵

⁸⁹ Srov. H. Rahner. *Epiphaneia. Betrachtungen zur Gestaltung des geistlichen Lebens. Gloria Dei* (1946), s. 34–50, 100–108, 247–260, 345–357; *Gloria Dei 2* (1947), 71–86 (253).

⁹⁰ H. Rahner. *Der spielende Mensch*, s. 45.

⁹¹ Srov. H. Rahner. *Eine Theologie*, s. 78.

⁹² Srov. H. Rahner. *Epiphaneia*, s. 104n.

⁹³ Sv. Augustin. *Enarratio in Psalmos* 90, 1. Cit. in: W. Kasper. *Die Kirche Jesu Christi*, s. 67.

⁹⁴ Srov. H. Rahner. *Eine Theologie*, s. 77.

⁹⁵ Srov. tamtéž, s. 87n. V této souvislosti Rahner neopomene upozornit, že současné církvi pro její čistou (často tiše farizejskou) nebeskost schází vážný zájem o ni-

Věřit ve věčný život však neznamená jen očekávat, že konec času nastane; znamená to věřit, že už přichází, že je zde tajemná přítomnost oslaveného Krista v Duchu svatém, v nás.⁹⁶ Ona se pak jednou zjeví v plné slávě; tehdy „přestane modlitba ‚přijď království tvé‘ a započne oslavný zpěv ‚nyní přišla spása a království našeho Boha a panování jeho Pomazaného‘ (Zj 12,10)“.⁹⁷

3.2.8 Svatá církev

Díky přítomnosti Ducha svatého je církev nazývána svatá, připomíná Hugo: Duch svatý přinesl skrze Krista božský život Ducha, tedy „duchovní“ život, do tohoto společenství, které se proto nazývá „svatá“ církev. Ona je napodobením Ducha, který Otce a Syna spojuje v lásce,⁹⁸ ona je podle Rahnera prostorem svatosti, protože v ní skrze Krista působí Duch Posvětitel.

Toto posvěcení se pak odehrává v každém věřícím. Ten patří do svaté církve skrze víru a účast na tomto „svatém“, a proto je sám svatý – ve smyslu pavlovské teologie, tedy svatý skrze milost, kterou nazýváme „posvěcující“, nebo bychom měli spíše říci „svatá milost“, protože ona nás „nečiní“ svatými, ale „je“ naší svatostí. Tak lze s Hugem prohlásit, že církev je svatá, protože sestává z těch, kteří jsou „povolání svatí“ (Řím 1,7)⁹⁹; je shromážděním těch, kteří již mají onen závdavek Ducha nebo jsou k němu povoláni.¹⁰⁰

V této velikosti církve však spočívá ustavičné a často tak pohoršlivé napětí mezi svatostí a současně hříšností jejích členů. V jedné své významné přednášce Rahner podtrhuje, že slabost církve je její silou: právě na její slabosti se v průběhu dějin prokazuje chvályhodná Boží moc. Kdo to nechápe, ten nepochopil podstatu víry, ten nepochopil

---

trosvětské drama vykoupení. Břítce pak konstatuje, že naše láska k církvi je tiše obestřena monofyzitským dýmem kadidla; příliš snadno a s příliš zbrklou útechou souhlasíme, že Kristus to ve své církvi přivede k cíli i bez nás. Občas sice dovolíme světu, aby se nedobrovolně nebo bázlivě vtačil otevřenou dveřní šterbinou do naší svatyně, ale schází nám přitom velká, uvolňující gesta a odvaha statečně vykročit i do toho „zlého“ světa, abychom poukázali na to, že nakonec pouze člověk zakotvený ve vtěleném Kristu se může bezpečně pohybovat ve světě, aniž by mu propadl. Srov. H. Rahner. *Christliche Verantwortung des Laien für die Kultur*. In Týž. *Abendland*, s. 116–127 (122n).

⁹⁶ Srov. H. Rahner. *Eine Theologie*, s. 85.

⁹⁷ H. Rahner. *Epiphaneia*, s. 79.

⁹⁸ Srov. H. Rahner. *Eine Theologie*, s. 27n.

⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 76, 82.

¹⁰⁰ Srov. H. Rahner. *Epiphaneia*, s. 252n.

mysterium kříže, z něhož se církev narodila. V samém středu církve slavíme smrt Páně, dokud Kristus nepřijde jako Mesiáš slávy. Tato naše církev vítězí spolu s Pánem v oběti. „Proto tedy milujeme církev slabosti. Víme, že v ní a také v nás již započal nastávající čas světa a jitřenka již vyšla nad našimi temnými srdci.“¹⁰¹ A právě do této hříšné ubohosti má podle Rahnera každý věřící vnášet onu lásku, s níž bude mít církev rád nerozděleně a nesmírně a díky níž se bude pro ni nasazovat s Boží naruživostí. Kde je tato láska živá, tam se buduje církev ke zdravému, plnému věku Páně. Můžeme shrnout, že církev je pro našeho autora silná a vítězí, protože slabosti a hříchy jejích členů jsou proměňovány ukřižovanou láskou Spasitele. Snad lze říci, že ona je ve své slabosti opět pokračujícím Kristem, který na sebe vzal hříchy celého světa.

3.3 *Rahnerova symbolická ekleziologie*

Pro zvěstování tajemství církve použil Rahner bohaté symboly, které patristická teologie převzala z antického i biblického světa a svébytně je rozvinula. Zejména v již vícekrát zmiňovaném díle *Symbole církve* shrnul renomovaný patolog výsledky svých celoživotních výzkumů v této oblasti.¹⁰² Všechny uvedené symboly jsou úzce propojeny s christologií. První kapitola je přetištěním Rahnerovy habilitační práce a představuje církev jako místo zrození Krista na této zemi: v srdci každého učedníka se rodí Kristus skrze křest a život v církvi, jež je dárkyní božského života, je matkou plodící nový křesťanský život. Jde o jasné přesvědčení a nauku nejen prvotní církve, že křesťanem se člověk stává jedinečně skrze církev. Tématem třetí kapitoly Hugova ekleziologického sborníku jsme se už zabývali: jedná se o jemu drahé téma zrození církve z boku Kristova. Zbývá nám tedy představit poslední dvě témata, která své symboly odvozují převážně z řeckého světa: mysterium měsíce a plavba na lodi církve. Vzhledem k jejich bohatosti tak můžeme učinit jen fragmentárně.

3.3.1 *Křesťanské mysterium měsíce*

Na základě pohanského pojetí slunce a měsíce jako nebeského snoubeneckého páru je v křesťanské interpretaci církve jakožto měsíc

¹⁰¹ H. Rahner. Die Kirche. Gottes Kraft in menschlicher Schwäche, s. 16.

¹⁰² Spis je rozdělen do čtyř základních kapitol: 1. Boží zrození. Učení církevních otců o zrození Krista ze srdce církve a věřících; 2. Mysterium lunae; 3. Flumina de ventre Christi. Patristický výklad veršů Jan 7,37–38; 4. Antenna crucis. Srov. H. Rahner. Symbole der Kirche. Inhalt.

ve vztahu ke Slunci-Kristu: je snoubenkou, matkou a královnou. Tak jako měsíc je ozářen sluncem, ubývá jej a ztrácí se, tak je církev oděna světlem božského Logu a kráčí v této snubní vydané lásce vstříc temnotě, zničení, aby se jí právě v tomto láskyplném ponížení dostalo nejhlubšího sjednocení se Snoubencem (tzv. umírající církev). Avšak stejně jako se měsíc díky síle, jíž se mu dostává v připodobnění se dráze ubývajících slunce, stává matkou pozemských věcí, dárce plodných měsíčních vod, tak i církev dostává v mystické temnotě svého spojení s umírajícím Kristem sílu rozdávat duchovní život, stává se pramenem Ducha ve vodách křtu (tzv. rodící církev). A tak jako měsíc ustavičně krouží kolem slunce a své umírání stále nově proměňuje v plnost svého měsíčního jasu, tak je také církev předobrazem a závdavkem budoucího vzkříšení těla; ona jednou zazáří plností svého duchovního jasu jako královna na novém nebi (tzv. zářící církev).¹⁰⁵

Tento koncept jakési soteriologické ekleziologie byl světu otců velmi blízký a vyjevuje nám, nakolik si starověký křesťan vážil církve právě pro její poslání zprostředkovávat Krista věřícímu. Také nesmíme přehlédnout, že v této lunární symbolice se skrývá Hugovo oblíbené drama pozemského trpitelského údělu církve s jeho alelujovým eschatologickým vyústěním.

3.3.2 *Lod' církve a její plavba dějinami*

Nejrozmanitějšími ekleziologickými obrazy otců jsou bezesporu symboly z oblasti antického námořnictví.¹⁰⁴ Podle Rahnera je totiž patristická symbolika o církvi jako lodi nejpřesnějším vyjádřením dogmatiky o jistotě a ohrožení spásy založené v dřevu kříže a trvajícím v církvi, dokud se nachází na své plavbě mořem světa.¹⁰⁵

Tato loď církve je vytesána z pokorného a opovrženého dřeva kříže, které nám přineslo záchranu. Církev je tedy tesána ze stejného dřeva jako kříž a zároveň je sbita ze železných hřebů, takže dřevo a hřeby jsou shrnutím toho, co znamená smrt na kříži. Tato loď církve ve svém středu nese stěžeň, který se svým příčným ráhmem (anténou) upomíná na kříž: v síle tohoto kalvárského stěžně je zaručena jistota spásy. Na tomto „kříži“ každé lodě je napnuta plachta, jež je znamením vítězné plavby. Slova apoštola Pavla o církvi, kterou si Pán připravil bez

¹⁰⁵ Srov. H. Rahner. *Symbole der Kirche*, s. 95.

¹⁰⁴ Srov. rozsáhlé kapitoly ve sborníku *Symbole der Kirche*, s. 239–554; některá z těchto témat Rahner rozebírá také ve spise *Griechische Mythen*, s. 414–486.

¹⁰⁵ Srov. H. Rahner. *Symbole der Kirche*, s. 240.

poskvrny a vrásky (srov. Ef 5,27), odkazovala církevní otce právě na tuto lodní plachtu, která se čistá a bílá, bez záhybů a skladů vzdouvá na stěžni. Toto „roucho“ představuje církev, rozprostřenou na kříži svého Pána. Jedině do této plachty se může opřít vítr Ducha, který loď vede domů.

Další inspirace vycházejí z příběhu o Odysseovi, jehož loď znovu představuje církev a Odysseus připoutaný ke stěžni se stává předobrazem samotného Krista: on je „ukřižovaný Odysseus“, který nám jako svázaný vyzískal svobodu. Plují-li křesťané společně na této homérické lodi církve a žádají si dospět domů do přístavu pokoje, musí se spodobit s moudrým Odysseem a jako on se pevně připoutat ke stěžni, aby unikli ztroskotání a záhubě. Tam totiž, mezi Hádem a Ithakou, mezi peklem, jemuž člověk unikl ve křtu, a nebem, jehož ještě nedosáhl, řádí démoni, které symbolizují zrádné sirény. Církev tak je už nyní, uprostřed démonického moře, jediným ochranným dřevem spásné jistoty; současně je však mimo přístav, vypuštěná do odvážného rizika a její naděje se naplňuje až za přítomnými vlnami. Jedině ten, kdo zůstává uvnitř mateřského klína lodi, může zaručeně dospět k cíli.

Církev je rovněž lodičkou hříšného Petra. Adresuje-li Ježíš Petrovi výzvu: „Zajeď na hlubinu“ (Lk 5,4) a touto hlubinou je učení o Kristu jako Bohu, pak na tyto hlubiny víry smí s jistotou vyjet pouze Petrova loď církve. Právě tato loďka církve je plavidlo naložené živými rybami, které Petr ulovil na celém světě. Mojžíš a proroci se lopotili celou noc a nic nechytli. Co vykonali apoštolové, je dílo vedené Petrem, a co platí o lodi církve, je zjevné na Římu. Otcové pak tuto Petrovu loďku spojovali s lodí v mořské bouři: běsnící živel znamená pronásledování a pokušení, spící Ježíš je tím, kdo usnul na kříži, úpějíci apoštolové jsou přimlouvající se světci, uklidněné moře je věčnost. Tato loďka církve, jež v sobě nese i Jidáše, se nikdy nepotopí navzdory všem bouřím heretiků.

Ještě jeden biblický symbol církve nám jsou Otcové dlužni, a sice starozákonní předobraz Noemovy archy. Opovrhované dřevě archy, jež zachránilo celé lidstvo ze ztroskotání, předobrazuje vykoupení skrze pohrdaný kříž. Ničivé vody potopy odkazují na očišťující vody křtu, a to díky jedinému spravedlivému, poslušnému, pravému Noemovi-Kristu: ten postavil archu církve jako loď spásy a z ní jako z mateřského lůna vyšlo nadcházející nové a věčné pokolení. Jestliže Noemova archa obsahovala i nečistá zvířata, tak i archa církve zahrnuje hříšné členy. Je-li kdo platně pokřtěn, je uvnitř této církve; existují ovšem

mnozí, kteří jsou zdánlivě uvnitř, ale ve skutečnosti jsou venku. Definitivní rozlišení nastane až na konci časů.

3.3.3 *Maria – symbol a předobraz církve*

Vedle těchto symbolů věnoval Rahner velkou pozornost ještě jednomu výraznému biblickému obrazu: je to spojitost církve s Marií, Matkou Boží:

Neboť prvotní církve si ještě velmi zřetelně a vroucně uvědomovala důležité biblické tajemství, že nám Písmo zobrazilo podobu panenské Matky Marie jako vzor a předobraz Matky církve. Z tohoto hlediska se stává celý život Matky Boží, od okamžiku jejího neposkvrněného početí až po její nanebevzetí, jediným předobrazem bytí a údělu církve a našeho duchovního života.¹⁰⁶

Na mnoha místech Rahnerových reflexí se tak církve shoduje s Marií:¹⁰⁷

a) *V neposkvrněném početí.* V církvi se dokonává to, co v Marii započalo: i ona je neposkvrněná panna, očištěná svátostným křtem, uprostřed dosud pozemské hříšnosti vítězná a již zářivě čistá bez poskvrny a vrásky. V každém údu církve se mocí Ducha svatého dokonává ono vítězství nad hadem, které tak mocně září v Marii.

b) *V přijetí Krista.* Maria, která ve svém panenském lůně směla přijmout Syna Otcova, je souhrnem celého společenství církve. V panenském lůně Mariině začíná skutečná existence církve – to vše, co následuje, od kříže až po druhý příchod Páně, je rozvinutím tajemství uskutečněného v Mariině srdci.

c) *V panenství.* Mariino panenství poukazuje na panenství církve, které spočívá v uchovávaní neporušené víry v Krista. Říká-li křesťan rané církve, že církve je jako Maria pannou navěky a že se v ní nemůže opakovat Evina nevěra, má na mysli přesně to, co dnes vyjadřujeme učením o neomylnosti církve.

d) *Ve zrození Krista.* Matka církve se jako Maria stává Bohorodičkou, neboť svátostnou mocí převzatou od Krista, zejména ve křtu

¹⁰⁶ H. Rahner. *Maria a církve*, s. 6.

¹⁰⁷ Následující spojitosti a úvahy nalezeneme zejména v Rahnerových studiích: *Maria a církve*, *Maria – Inbegriff der Kirche*, *Himmelfahrt der Kirche*, *Mater ecclesiae*, *Noch ein neues Dogma? Das neue Wort über Maria*. 1. Assumptio. 2. Mediatrix. 3. Corredemptrix. *Orientierung* 13 (1949), s. 13–16, 25–27, 41–43.

a v eucharistii, rodí k věčnému životu údy Kristova těla – je tedy tajemnou rodičkou celého Krista, je nesmírným mateřským lůnem věčného zrození. Tentýž Duch svatý, který kdysi zastínil Pannu, přišel ve křtu do našeho chudého lidského srdce.

e) *V životním putování.* Maria ve svém putování s Kristem až ke Golgotě je opět předobrazem církve, která v celých dějinách kráčí v těžkostech ke smrti, je namáhavě cestující poutnicí, zastíněná pozemskou temnotou. Avšak v jejích očích zářilo světlo nadcházejícího jasu.

f) *Pod křížem.* Maria pod křížem obětovala krev Srdce svého dítěte; církev tutéž krev zachycuje do kalicha, který se stává živým, svátostným pramenem. Toto rozhodnutí srdce, které započíná v Mariině duši, pokračuje v srdcích všech lidí v probodené a pod křížem stojící církvi. Církev je stále matkou, která umírá za život svých dětí. Je to církev mučedníků, církev bojů a denních útrap, porážek a zřeknutí, které probodávají duši a na nichž se rozhoduje, kdo stojí věrně při Ukřižovaném, a kdo nikoli.

g) *V nanebevzetí.* Nanebevzetí Panny Marie nás odkazuje na konečný úděl církve, jež dospěje ke slávě zmrtvýchvstání. I když je dosud ohrožována satanem, přece je už oslavená a denně vstupuje ve svých údech do slávy ke Kristu a k jeho Matce. Je to eschatologické mysterium – její vítězství je naše nadcházející vítězství.

h) *Jako matka živých.* Původní Boží plán darovat lidstvu spásu skrze Evu, matku živých, byl zničen prvotním hříchem. Církev je však novým rájem a kříž je oním rajským stromem, na němž z probodeného boku Kristova prýští životodárný proud spásy pro všechny lidi. Církev jako panenská matka je matkou živých a vede nás k cíli: Evino pokolení, znovuzrozené z Marie Panny a spojené v církev, bude věčně pít z živých vod, které vyvěrají z nebeského ráje.

Tohle oblíbené Rahnerovo téma se ve své době stalo cenným příspěvkem k rozvinutí mariologie vztažené k ekleziologii: snáze se vypořádává s neúměrným vyzdvihováním Mariiiny úlohy v díle spásy na úkor Krista a vykresluje Matku Boží jako pravzor, počátek, průvodkyni a završení církve, což současně vyzdvihuje její jedinečné postavení i v rámci christologie jako předvykoupené Matky Vykupitele.¹⁰⁸

---

¹⁰⁸ K hlubším souvislostem christotypické a ekleziotypické mariologie srov. V. Janšta, Maria, Matka milosrdenství. *MKR Communio* 79 (2016), s. 78–95.

3.4 *Církev v dějinách*

Rahnerova dějinná ekleziologie se soustřeďuje do několika výrazných témat. Nejprve představíme jeho pohled na komunitní, a tedy dějinně-církevní rozměr osobní spásy. Nato si všimneme dějinných osudů církve, v nichž se sama připodobňuje svému ukřižovanému Mistru. Neméně důležité Hugovo téma se nám otevře, když promluvíme o utváření církve v dějinách Západu, který se stal v Rahnerově pohledu nositelem církevní tradice. I posledního tématu, vztahu církve a státu, si s naším uznávaným profesorem budeme všímat především kvůli boholidskému tajemství církve.

3.4.1 *V církvi dějin společně ke spáse*

Na palčivou otázku, zda dějiny utvářejí masy či osobnosti, Rahner odpovídá, že právě součinnost obou prvků – společnosti a osoby, masy a odvahy, světa a vůle – utváří funkční poměr mezi osobností a dějinami.¹⁰⁹ A svůj výklad dovádí k nosnému, křesťanskému řešení:

Tato nezrušitelná polarita, v níž může člověk najít svoji osobní důstojnost pouze v opravdovém společenství, nalézá své nejvyšší rozvinutí v existenci a struktuře vykoupění, jež je osobní v Kristu a všem dané ve společenství církve; je to vykoupění celého lidstva, které vzešlo z jednoho osobně zodpovědného jednotlivce.¹¹⁰

Křesťan dosahuje své osobní spásy nikoli v povýšenecké odloučenosti od ostatních dějů, ale vždy jen v rámci uskutečňovaného království Krista, který je hlavou tohoto společenství. A tak tím, že člověk zachraňuje svou duši, buduje Boží království, a tím, že se pro ně vydává, nachází sám sebe. Rahner uzavírá: Dějiny představují vždy nutnost, osoba vždy svobodu. Z nutnosti a svobody se rodí spása. Člověk se svou láskou k bližnímu přiznává ke společnému původu z Adama a z Krista, a tak k cíli dějin, který je společný všem lidem: „Nová země spravedlnosti“ (2 Petr 3,13).¹¹¹

Takové společenství se pak stává cestou k blažené věčnosti i pro ty, kteří k církvi viditelně a svou explicitní křesťanskou vírou nenáleží. Rahner podotýká, že cokoli je v milosti rozděleno k věčné spáse, je

¹⁰⁹ Srov. H. Rahner. *Sinn der Geschichte*, s. 18–23.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 19.

¹¹¹ Srov. tamtéž, s. 23–29.

darem Otce, který chce, aby všichni lidé byli spaseni; je darem jeho Syna Ježíše Krista, bez něhož není spásy; a je darem skrze viditelnou církev, mimo niž nikdo nemůže být spasen. Kdokoli má dobrou vůli, jež je schopna přijmout milost, ten může dospět ke spáse, ten je na cestě k viditelné církvi a z pohledu eschatologie jeho rozhodnutí ve smrti už je uvnitř této viditelné církve.¹¹²

3.4.2 Církev v dějinách ukřižovaná a vítězná

Společné, církevní kráčení ve službě všem lidem světa je ovšem uskutečňováno v dějinném dramatu proher a vítězství. Toto ukřižované putování církve dává Rahner do souvislosti s Ježíšovým proboděným Srdcem: vnitřní čistota církve a její vnější svoboda je dosažitelná pouze v bolestech a pronásledování. Tento pokoj svobody je možný jedině tomu srdci, které samo sebe roztrhne v stálém sebezřífání. Církev bude nejvíce svobodná tehdy, když bude pronásledovaná. Tak se opět potvrzuje, že církev pochází z Ježíšova Srdce.¹¹⁵

A tak je vrcholem a smyslem dějin církve právě velikonoční tajemství: církev je po vzoru Krista „pověšená na popravčí dřevo svých pozemských dějin“¹¹⁴. Ona dává život pouze tak, že sama umírá, stává se takřka nepotřebnou, protože nyní rozdala veškerý život, který jí Ženich na kříži vložil do klína. Církev je vpravdě ve vinném lisu, rozdrčená utrpením, aby lidstvo obdrželo víno radosti.¹¹⁵ Církev je však pozemskou vítězkou už nyní v neprozářenosti, již ve svých dějinách. Je matkou živých až k tomu poslednímu, který se narodí v dějinách světa, je nositelkou kříže až ke smrti na konci časů. Ačkoli stále trvá postní doba církve a její noc na Olivetské hoře a my ještě stojíme v pláči pod křížem církve, je zároveň církev už prázdným hrobem.¹¹⁶ Je to tatáž církev, která z vody a z Ducha rodí děti pro Krista a vede je dějinami jakožto nepatrná, pohrdaná a neoslavená do otcovského domu slávy a pokoje.¹¹⁷ Právě tehdy, když jsou všude ničeny organizační formy, bez nichž bychom si dříve naši církev nedokázali představit, se uplatňuje zákon dějin církve: vůně Ducha naplnila celý dům až poté, co byla roz-

¹¹² Srov. H. Rahner. Die Mauern die uns trennen, reichen nicht bis zum Himmel. Homilie zur Weltgebetsoktav. *KCC* 95, H 3 (1961), s. 22n (23).

¹¹⁵ Srov. H. Rahner. Die freie und die reine Kirche, s. 6.

¹¹⁴ H. Rahner. Die Kirche. Gottes Kraft in menschlicher Schwäche, s. 9.

¹¹⁵ Srov. H. Rahner. *Mater ecclesia*, s. 31n.

¹¹⁶ Srov. H. Rahner. Eben war die Sonne aufgegangen. *Una Sancta* 6, 1 (1951), s. 1–4 (1n).

¹¹⁷ Srov. H. Rahner. *Mater ecclesia*, s. 32–35.

bita alabastrová nádobka (srov. Mk 14,3; Jan 12,3). Touto vůní Ducha je lahodné očekávání budoucích věcí.¹¹⁸

Připomeňme, že právě toto vítězství církve v jejím umírání po vzoru Krista nám Rahner přiblížil v předchozí kapitole starocírkevní lunární symbolikou. Patrně v rámci ekleziologie neexistuje pro Rahnera téma, které by mu bylo dražší než toto zrození v umírání, vítězství v prohře smrti. Je užitečné nezapomínat, že bylo innsbruckému profesorovi útěchou v utrpeních druhé světové války.

3.4.3 Církev křesťanského Západu

S velkou oblibou se Rahner věnoval vývoji církve v jejím propojení s řeckým a římským světem. Právě antické dědictví církev Západu ve svém vývoji podržela a zejména ve své teologii rozvinula,¹¹⁹ čímž se stala nejušlechtlejší nositelkou a zprostředkovatelkou antické kultury: v síle Logos, který osvětlil všechno, co kdy bylo pravé a dobré. Církev je totiž, tvrdí starší z Rahnerů, dějinami utvářeného Božího slova, které se musí předávat a rozvíjet – nejde však jen o slovo napsané, nýbrž také o živou tradici, a tím vždycky i o každou novou snahu porozumět obsahům víry. Proto je církvi bytostně vlastní teologie, která takto pořádala a užívala antické dědictví.¹²⁰

Jak ovšem toto veliké a trvalé poslání církve Západu v budoucnu uskutečňovat? Vždyť nad tímto Západem dnes vsukutku zapadá slunce¹²¹, trpce konstatuje innsbrucký profesor a tvrdí, že se ocitáme uprostřed jeho likvidace, protože ztratil křesťanský ideál a stal se bezbožným.¹²² Rahner navrhuje: Musí zde být a působit křesťanský západní člověk, v němž cirkuluje život z mateřského lůna církve. Takový člověk budoucnosti musí být člověkem dějin, který je přesvědčený o tom, že původ naší kultury nelze nikdy beztrestně vytrhávat z království řeckého a římského ducha; musí být člověkem jednoty, jež je vytvářena křesťany, které spojuje Kristova prolitá krev; a musí být člověkem dob-

¹¹⁸ Srov. H. Rahner. *Eine Theologie*, s. 87n.

¹¹⁹ Podrobné odkazy na tento vývoj z pohledu dějin teologie srov. H. Rahner. *Abendländischer Humanismus und katholische Theologie*, s. 27–45.

¹²⁰ Srov. H. Rahner. *Die Grundlegung der abendländischen Kulturgemeinschaft durch die Kirche*. In: *Die Kirche ist immer jung*. Innsbruck-Wien-München: Tyrolia Verlag 1970, s. 67–81 (78n).

¹²¹ Pokus o vystižení slovní hříčky: *Das Abendland ist heute das Land, in dem es Abend geworden ist*. H. Rahner. *Die Zukunft des Abendlandes*. *Deutsche Pressekorrespondenz* H 1 (1952), s. 5n (5).

¹²² Srov. H. Rahner. *Kaiser der Abendlandes*. *Der Volksbote* 58, Nr. 46 (1958), s. 6.

rého středu mezi materií a duchem, člověkem, jenž naléhavě požadavky sociálního, technického a politického světa chápe z hlediska vzrůstu k životu tichého a svobodného ducha. A tak budoucnost Západu bude spočívat v nevyměření pravých křesťanů Západu, i kdyby jich bylo pouze pět spravedlivých nebo dvanáct či malé stádečko v katakombách.¹²⁵ Západ tedy může být buď dítětem, nebo odpadlíkem Matky církve, jelikož křesťanství je pro Evropu určeno buď k pádu, nebo k povstání.¹²⁴

Západ je tedy ta země, v níž se uskutečnilo první a neodvolatelné ztělesnění církve a v níž se světlo z Východu dále šíří až do západu světových dějin. Západ je posvěcen smrtí Boha na kříži, a proto také stále znovu způsobilý stát se východem [...] Západ je tedy všude tam, kam padá stín ukřižovaného Boha.¹²⁵

Tímto citátem lze zodpovědět případnou námitku, jak se vztahuje plné křesťanské dědictví v církvi Západu k cizím kulturám, pro něž může evropská kulturní podmíněnost tvořit překážku v přijetí radostné zvěsti. Rahner nejspíš chápe Západ jako symbol živoucí církve všech míst a časů, která je schopna stále uchovávat dědictví minulých staletí. Pak ani specifická západní kultura není nutnou součástí tohoto Západu církve.¹²⁶ Innsbruckému teologovi jde o nejhlubší propojení člověka s mysteriem vtěleného Boha, s nímž udělala provždy platnou zkušenost antická církev. A zároveň upozorňuje, že světlo Kristovo nelze nalézat pouze ve zpětném rozzáření raněkřesťanské církve – Slovo se stalo tělem, je současností a obzvláště budoucností.¹²⁷ Toto poselství je nesmírně aktuální pro dnešní rozhodování evropské společnosti mezi „nebem a peklem“, mezi „pádem a povstáním“ jejího křesťanského dědictví.¹²⁸

¹²⁵ Srov. H. Rahner. *Christlicher Humanismus und Theologie*, s. 78–83; podobně *Die Zukunft des Abendlandes*, s. 5n.

¹²⁴ Rahner zdůrazňuje, že Západ buď zůstane křesťanský, nebo zanikne – srov. *Theologie der Heimatliebe. Vorarlberger Volksblatt* 151 (5. července 1950), s. 6; *Das Abendland und der hl. Augustinus. Dolomiten* (28. srpna 1954), s. 7.

¹²⁵ H. Rahner. *Abendland*, s. 6.

¹²⁶ To ovšem současně znamená, že „když církev vstoupí do styku s velkými kulturami, s nimiž se dosud neseťkala, nemůže se vzdát toho, co získala inkulturací do řecko-latinského myšlení. Odmítat takové dědictví by znamenalo jít proti plánu prozřetelnosti Boha, který vede svou církev po cestách času a dějin.“ Jan Pavel II. *Fides et ratio*. Praha: Zvon 1999, č. 72.

¹²⁷ Srov. H. Rahner. *Konstantinische Wende? Eine Reflexion über Kirchengeschichte und Kirchenzukunft. Stimmen der Zeit* 167 (1960–1961), s. 419–428 (427).

¹²⁸ Srov. H. Rahner. *Der Geburtstag des Augustinus. Stimmen der Zeit* 154 (1954), s. 321–328.

3.4.4 Vztah mezi církví a státem

Ve službách tématu západní církve stojí pak i Rahnerovo zaměření na vztah mezi církví a státem. Svými studii dokládá, že to byla právě církev Západu, která ve svém urputném dějinném boji za vlastní svobodu dokázala udržet rovnováhu mezi příklonem k státnímu zřízení a odstupem od něho, a to zvláště díky papežství.¹²⁹ V tomto procesu jde vždy o rozpoznání toho, kde spočívají oboustranné hranice: kde probíhá rozdělení, které však zároveň nikdy nesmí být rozloučením; aby nedošlo ke smíšení, jež končí buď v panování státu nad církví (cézaropapismus), nebo v panování církve nad státem (papežská teokracie). Zároveň se v průběhu dějin ukazuje, že případ, kdy stát chce ovládnout církev, je nesrovnatelně častější a vyhrocenější. A právě na Západě si církev pod vedením papežů a biskupů uchovává svobodu svého postavení ve státě, což bylo podpořeno především skutečností, že v latinské kultuře zůstal mnohem silněji než na Východě živý smysl pro lidskou svobodu, zvláště náboženskou.¹³⁰ Ideál dobrého císaře, který je nikoli nad církví, ale v církvi, který je povolán podporovat, a nikoli ovládat božské a duchovní dění, nebyl na Západě nikdy zapomenut.¹³¹

Tento pohled dokumentuje také Rahnerova slavnostní řeč při příležitosti jeho rektorské inaugurace, v níž předestřel vývoj ideje křesťanský chápaného římského impéria v dějinných transformacích Říma, Konstantinopole a Moskvy, a poukázal tak zároveň na problematickou svrchovanost státní moci nad svobodným životem církve.¹³² V církvi totiž nikdy nemůže existovat – christologicky řečeno – duch bez těla, jinak by se mystický Kristus stal pouhým „přízrakem“ (Mt 14,26) bez „masa a kostí“ (Lk 24,40), ani tělo bez ducha, jinak by se církev stala mrtvolou.¹³³ Církev v napětí své teandrické, a proto historicko-eschatologické základní struktury se přiklání ke státu, aniž by se s ním identifikovala¹³⁴: její zakořeněnost v realitě tohoto světa a zároveň její domov mimo tento svět jsou základním stimulem pro trvajícím boj

¹²⁹ Srov. H. Rahner. *Konstantinische Wende?*, s. 420–424; srov. také týž. *Die Grundlegung*, s. 70n.

¹³⁰ Srov. H. Rahner. *Kirche und Staat im frühen Christentum*, s. 13–15.

¹³¹ Srov. H. Rahner. *Der Beitrag des Christlichen zum Werden des Abendlandes*. In: A. Randa (ed.). *Handbuch der Weltgeschichte 2*. Olten: Walter-Verlag 1956, s. 1165–1170 (1166. 1170).

¹³² Srov. H. Rahner. *Vom Ersten bis zum Dritten Rom*. In: Týž. *Abendland*, s. 255–269.

¹³³ Srov. H. Rahner. *Konstantinische Wende?*, s. 427.

¹³⁴ Srov. H. Rahner. *Kirche und Staat: I. Das Grundproblem. II. Geschichte 1*. In: *Staatslexikon: Recht, Wirtschaft, Gesellschaft. Band 4*. Freiburg i. B.: Herder⁶1959, s. 991–997 (992).

o svobodu v rámci státních zřízení. Tak církev Západu, svou službou stále ve službě státní moci, nikdy nedovolila státu vniknout do nejnvnitřnější svatyně církve. V tom také spočívá božský paradox církve, jež sice nikdy nevyhledává pronásledování, a přece, když nastane, právě v něm vidí největší dary Kristovy milosti a z něj vychází posílená.¹⁵⁵ Toto drama církve nakonec stezkami dějin ústí do Hugova oblíbeného eschatologického rozuzlení:

Boj mezi státem a církví vytrhává člověka, jenž věří v Krista, vzhůru k výšinám onoho nadcházejícího dne, v němž jedině Kristus bude králem světa, v němž se má uskutečnit „Origenův sen“ o jednom pokřesťanštěném impériu. Neboť na ramenou Boha, který se stal dítětem, „spočívá vláda“ (Iz 9,5).¹⁵⁶

4. Závěr

Rahnerovu ekleziologii můžeme směle zhodnotit jako eschatologickou: dějinně-spásný výhled na konečné oslavení je perspektivou, z níž Hugo shlíží na církev zrozenou z Krista v dramatu Velikonoc, na církev putující klikatými cestami dějin, na církev Západu s jejími vklady, prohrami i výzvami, na církev poníženou, a přece plnou naděje na oslavení. Jestliže nás innsbrucký profesor chce svou teologií provést dějinami spásy až do Božího Srdce, v němž se díky trojičnímu dialogu lásky všechno započalo, pak právě v církvi – v arše, luně, panně a matce či nevěstě – nachází přítomnou jistotu blízkosti Božího Srdce v Kristu a současně jistotu vítězného přístavu. Být s Kristem tady a teď na pozemské pouti a být s Kristem již tajemně doma – to je jedním slovem Rahnerova dialektika církve, která nepřestává vzbuzovat jeho láskyplný údiv a je pro něj zárukou Boží starostlivosti. Této církvi, která je ve svém viditelném uspořádání a hierarchickém zřízení vedena Duchem, se Hugo dává po vzoru svatého Ignáce rád a náruživě do služeb, aby Kristovo působení dosáhlo co nejintenzivněji ke všem.

Toto zpracování ekleziologie je u Rahnera bez nároku na propracovaný dogmatický traktát. Jako by jezuitský patrolog zřetelně a naléhavě vnímal, že převažující a oficiální ekleziologie jeho doby potřebuje

---

¹⁵⁵ Srov. H. Rahner. Kirche und Staat im frühen Christentum, s. 112 a 492.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 492.

provát svěží vůní starocírkevní mystiky. Právě v tomto ohledu je jeho ekleziologie výrazně apologetická: ve smyslu náruživé obhajoby niterného tajemství Kristovy snoubenky. Ve výběru témat je totiž innsbrucký profesor zásadně důsledný: nepíše o všem, co by dané téma systematicky vyžadovalo, ale zbožně prodlévá tam, kde, inspirován starocírkevní teologií, nalézá a rozvíjí nadčasová ekleziologická poselství určená všem generacím.

*Biskupské gymnázium v Ostravě
Karla Pokorného 1284/2
708 00 Ostrava-Poruba
e-mail: vojtech.jansta@seznam.cz*